

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته عرفان اسلامی

عنوان:

بررسی مقایسه‌ای آرای امام خمینی (س) و آیت‌الله محمد بهاری همدانی (ره) در باب «مراقبه»

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید محمود یوسف ثانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد رضا فریدونی

پژوهشگر:

فائزه بالائی

شهریور 1389

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می‌باشد.
چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره ۵۲۷۴۸
 تاریخ ۱۳۸۹/۰۷/۲۸
 دبیرخانه

پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی
 وابسته به هیئت عالی پژوهش و نشر آثار امام خمینی

باسمیت تعالی
صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و به درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی (ره) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم خانم خاتمه بالایی دانشجوی رشته عرفان اسلامی تحت عنوان: بررسی مقایسه‌ای آرای امام خمینی (ره) و آیت الله شیخ محمد بهاری همدانی در باب مراقبه در تاریخ ۱۳۸۹/۰۷/۲۸ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (ره) برگزار گردید و به موجب این نامه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد از قبیل عبارت دوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه عالی امتیاز: ۱۹/۷۸۵
 قبول مشروط با درجه (با اصلاح) امتیاز: مرجع تأیید نهایی:
 شرح اصلاحات مورد نیاز:

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده انبیا (علیهم السلام) به شرح زیر مشخص میگردد:

الف) قابل قبول از	۱۱ به بالا	۱۰-۲۰	۲- قبول با درجه خوب	۱۶-۱۷/۹۹
۱- قبول با درجه عالی			۱- قابل قبول	۱۴-۱۵/۹۹
۲- قبول با درجه بسیار خوب		۱۸-۱۹/۹۹		

ب) مردود کمتر از ۱۱

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	تخصص
۱- استاد راهنما	جناب آقای دکتر مهدی محمدی بوسفانی	دکتر	عرفان
۲- استاد مشاور	جناب آقای دکتر محمدرضا فریدونی	دکتر	عرفان
۳- استاد ناظر	جناب آقای دکتر محمود صادقی	دکتر	عرفان
۴- استاد ناظر	جناب آقای دکتر بیوک پایزاده	دکتر	عرفان

امضاء مدیر گروه:
 امضاء اعضای هیأت داوران:
 امضاء:
 (توان خلیفه دین امام خمینی (ره) و امام جعفر صادق (ع) علیه السلام) تهران، خیابان خاندان شهید آیت الله العظمی بروجردی، پلاک ۱۱، صندوق پستی ۱۹۸۳۸-۱۱۱
 وبسایت: www.iaia.ac.ir | تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸۸ | پست الکترونیک: info@iaia.ac.ir

تقدیم به آنان که در دنیا هم‌نشین تن‌هایشان هستند، در حالی که ارواحشان به
ملاّعلی گره خورده است. آنان که جانشینان خدا در زمین و دعوت کنندگان به دین
خدایند، آنان که مولای متقیان شوق دیدارشان را داشت.

تقدیر و تشکر

از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر یوسف ثانی که در طی مراحل تحقیق و تدوین پایان نامه از راهنمایی های سودمندشان بهره مند شدم، کمال تشکر را دارم. به ویژه اینکه در ایام تدوین پایان نامه، علی رغم مشغله ی علمی زیادی که داشتند، در کمترین زمان، پیش نویس پایان نامه را مطالعه فرموده و اصلاحات لازم را تذکر می دادند.

همچنین از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر محمد رضا فریدونی که از راهنمایی های ارزنده ی ایشان نیز بهره بردم، و در دسترسی به منابع کمک شایانی نمودند، قدردانی می نمایم.

از همسر فداکارم جناب آقای دکتر رضائی نیز که در طی دوران تحصیل و تدوین پایان نامه با صبر و تحمل بی نظیرشان همراهی ام نمودند، کمال تشکر را دارم.

چکیده

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: عرفان اسلامی
عنوان پایان نامه: بررسی مقایسه‌ای آرای امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری همدانی در باب «مراقبه»
نام و نام خانوادگی دانشجو: فائزه بالائی
استاد راهنما: جناب آقای دکتر سید محمود یوسف ثانی
استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمدرضا فریدونی
تاریخ شروع پایان نامه: 1387/11/23
تاریخ اتمام پایان نامه: 1389/6/20
چکیده: <p>یکی از مباحث مهم در عرفان عملی «مراقبه» است که مراحل سیر و سلوک سالک الی الله در پرتو این مقوله‌ی مهم، پی‌ریزی می‌شود. از آنجا که یکی از محوری‌ترین تعالیم امام خمینی (س) مراقبه می‌باشد و آیت الله بهاری همدانی (ره) از عرفای معاصر نیز در مراسلات خویش بر این مطلب تأکید داشته‌اند، لذا این پایان نامه با هدف تبیین شباهت‌ها و تفاوت‌های آرای امام خمینی (س) و آیت الله بهاری همدانی (ره) در باب مراقبه تدوین گردیده‌است. در پی یافتن پاسخ این سؤال که چه تعریفی از مراقبه می‌توان ارائه داد و مراقبه چه ساحاتی از ساحات انسان را دربرمی‌گیرد، تعریف جامعی از مراقبه ارائه شده است و براساس برخی اشارات غیر صریح امام خمینی (س) و با استناد به برخی احادیث، به معنای موسّع‌تری از مراقبه دست یافتیم که علاوه بر مراقبه در عرصه‌ی رفتار، مراقبه در ساحات صفات و عقاید را نیز شامل می‌شود. هم‌چنین مبانی معرفتی مراقبه و نظریه‌ی تشکیکی بودن مراقبه و مراتب متعدد آن تبیین گردیده است. در پاسخ به این سؤال که مراقبه چه آثار و نتایجی دارد، حبّ و انس، شرم و حیاء و کشف و شهود به عنوان آثار و نتایج قطعی آن، که مورد اتفاق نظر قدماء و عرفای معاصر بوده است، مطرح گردیده است و در تبیین عوامل حدوث و بقاء مراقبه و آفات و موانع آن علاوه بر بررسی آثار قدماء، به مباحثی مانند تصرّح و توسل و غفلت و دنیا طلبی که در ادبیات عرفانی عرفا، مورد غفلت واقع شده است و امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری همدانی به آن موضوعات توجّه داشته‌اند، پرداخته شده است.</p> <p>واژگان کلیدی: مراقبه، محاسبه، مشارطه</p>

مهد الامام الخميني(س) و الثورة الاسلامية إلى الدراسات و التحقيق

المقطع الدراسي: ماجستير
الفرع التحصيلي: العرفان الاسلامي
إسم الأطروحة: دراسة مقارنة بين آراء الامام الخميني(س) و بين آراء آية الله محمد البهاري الهمداني(ره) في موضوع المراقبة
اسم الطالب: فائزه البالائي
الاستاذ الارشد: سماحة الدكتور السيد محمود اليوسف الثاني
الاستاذ المشاور: سماحة السيد الدكتور محمد رضا الفريدوني
تاريخ إفتتاح الأطروحة: ١٣٨٧/١١/٢٣
تاريخ اختتام الأطروحة: ١٣٨٩/٦/٢٠
<p>الملخص:</p> <p>تكون «المراقبة» مبحثاً مهماً في علم العرفان العملي. الذي يتني عليه سير السالك، إلى الله تعالى. حيث أن «المراقبة» يكون من تعاليم الامام الخميني الرئيسية وأن آية الله البهاري الهمداني من العرفاء المعاصرين كان يؤكد علي هذا الموضوع الهامة في رسالته؛ ندون هذه الأطروحة لأجل تبين موارد الاشتراك و الافتراق بين نظريات هذين العالمين حول هذا الموضوع.</p> <p>من الاسئلة التي تمنا الاجابة عنها، محدودة المراقبة بمعنى ألما أي جانب أو جوانب من الانسان تشمل؟ وفقاً لبعض اشارات الامام الخميني الغير الصريحة و بناءً علي ما استفاد من بعض احاديث المعصومين(ع)، وصلنا الي معنى جامع لـ«المراقبة» بحيث يستوعب المراقبة في ساحتَي الصفات و العقائد، مضافاً الي ساحة العمل. بعد ذلك، بينا «المباني المعرفية للمراقبة»، «نظرية كون المراقبة تشكيكية» و «المراتب المتعددة للمراقبة». ثم حاولنا تحقيق آثار المراقبة و نتائجها. وحققنا أن نتائجها القطعية الاجماعية عند القدماء و المعاصرين من العرفاء، هي الحب و الأنس و الحياء و الكشف و الشهود.</p> <p>بعد ذلك يهمنّا تبين علل حدوث المراقبة و علل بقائها و تحقيق آفاقها و موانعها.</p> <p>علي هذا الضوء، مضافاً الي دراسة مؤلفات العرفاء القدماء، نبحت عن مباحث «التضرع»، «التوسل»، «الغفلة» و«طلب الدنيا» التي كان مغفولاً عنها عند اكثر العرفاء، لكن اهتماماً بالبحث عنها الامام الخميني و آية الله محمد البهاري الهمداني.</p> <p>الكلمات الاساسية: المراقبة، المشاركة، المحاسبة</p>

Abstract

Research institute of Imam Khomeini and Islamic Revolution

Program: M. A
Subject: Islamic Mysticism
Title: A comparative study of the views of Imam Khomeini and Ayatullah Mohammad Bahari Hamedani about 'murakabat'
Researcher: Faezeh Balaei
Super visor: Dr Mr. sayyed Mahmud Yusuf Sani.
Co- super visor: D. r Mr. mohammad reza Fereidoni.
Starting data: 1389/11/23
Completing data: 1389/6/20
Abstract One of the most important issues in practical mysticism is " murakabat" in whose light the stages of progress and comporment towards god are considered. Regarding the fact that one of the most fundamental of Imam Khomeini's teachings is mura'kabat, and that Ayattulah Bahari Hamedani, a contemporary mystic, has also dealt with and emphasized this concept in his "The Letters", this dissertation has intended to compare and contrast the ideas of these two thinkers on the concept of murakabat Looking for an two thinkers on the concept of murakabat, and finding out what realms of human life are within the range of it, we have provided an inclusive definition of it. Also, we have up with an even more extensive definition of murakabat based on some implications of Imam khomini's teachings and some tradition. This comprehensive definition of murakabat concerns its presence both in one's usual manners and practices and in the level of one's attributes, thoughts and mentalities. Also, those aspects of murakabat which are related to the problem of cognition and knowledge, and the theory of its being sceptical and its different ranks have been sorted out. In answering the question related to the ceffects of murakabat, such cases as love and companionship,shame and piety,and unveiling and witnessing have been numbered on which the contemporary mystics and those of past ages have firmly agreed. In providing for the creation and survival of murakabat and the hiderances and obstacles in its way, we have not only studied the works of predecessors, but we have also considered such cases as humbleness, resorring, ignorance and worldliness which usually have been ignored in the mystical literature of the mystics, but have been amply considered by Imam Khomeini and Ayatullah Mohammad Bahari Hamedani.
Key words: murakabat, muhasabat , musharatat.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1	مقدمه
1	الف) تعریف مسأله
1	ب) توجیه شاکله‌ی بحث
2	ج) بیان سؤال‌های تحقیق
2	سؤال اصلی
2	سؤالات فرعی
2	د) پیش فرض
3	ه) فرضیه‌های اصلی و فرعی پژوهش
3	تفاوتها
3	شباهتها
4	فرضیات فرعی
4	و) روش تحقیق
4	ز) مروری بر فصول پایان نامه
6	کلیات
7	پیشینه‌ی تحقیق
7	مشکلات و موانع
7	نوآوری پژوهش
فصل اول: واژه شناسی «مراقبه» در معاجم عربی و بررسی مفهوم آن در قرآن و تاریخ تصوف	
10	مقدمه
10	1) بخش نخست: بررسی واژه «مراقبه» در زبان و ادبیات عرب
10	1-1) معنای لغوی مراقبه
11	1-1-1) انتظار و گوش به زنگ بودن
12	1-1-2) مراعات چیزی و حفاظت از آن
12	1-1-3) هوشیاری و مصلحت بینی
12	1-1-4) حراست و نگهبانی

- 14 1-2) بررسی واژگان به کار رفته از ماده «رقب» در قرآن و احادیث
- 15 1-2-1) بیان معانی متفاوت به کار رفته در قرآن و حدیث
- 16..... 2) بخش دوم: جایگاه مراقبه در قرآن
- 1-1-2) بررسی آیاتی که مشتقات لفظ مراتبه در آن آیات به کار رفته است و خداوند را رقیب می‌داند 16
- تأثیر اسم «رقیب» بر سالک 18
- 2-1-2) بررسی آیاتی که اسماء و صفاتی را برای ذات اقدس الهی برمی‌شمارند که زمینه ساز مراقبه می‌شود 19
- مفهوم عرفانی اسم علیم 20
- مفهوم عرفانی اسم حسیب 21
- علت توجه آیات قرآن به اسماء الهی 23
- 2-1-3) بررسی آیاتی که به این معنا اشاره دارند که خداوند عالم به آشکار و نهان است 24
- 2-1-4) بررسی آیاتی که دعوت به توبه و طهارت می‌کنند 24
- 2-1-5) بررسی آیاتی که به شاهدان اعمال اشارت دارند 25
- 2-2) آیاتی که به طور صریح و مستقیم دعوت به مراقبه میکند 26
- 2-2-1) آیه 105 سوره ی مائده 26
- تثلیث راه، گمراهی، هدایت 27
- راه مراقبه: معرفت نفس 28
- رفع شبهه‌ی مطرح شده در آیه‌ی شریفه 28
- بیان لطیفه‌ای از تفسیر بیان السعاده 29
- 2-2-2) آیات 9 و 10 سوره‌ی شمس و آیه‌ی 14 سوره‌ی اعلی 30
- اهمیت تزکیه 30
- معانی تزکیه 30
- ارتباط تزکیه و مراقبه 31
- تشخیص فجور و تقوی در مراقبه براساس آیه‌ی شریفه 32
- ذکر لطیفه‌ی عرفانی در آیه‌ی شریفه 33
- 2-2-3) آیه‌ی 19 سوره‌ی حشر: 33
- 3) بخش سوم: جایگاه مراقبه در تاریخ تصوف 34
- بررسی تعابیر مختلف مراقبه در تاریخ تصوف 35

35	تعبیر نخست مراقبه
35	تعبیر دوم مراقبه
35	تعبیر سوم مراقبه
36	(3-1) مرحله‌ی زمینه‌ها
37	(3-1-1) بررسی شخصیت‌های شاخص این دوره
38	جمع‌بندی این دوره در مقوله‌ی مراقبه
38	(3-2) مرحله‌ی جوانه‌های تصوّف و عرفان
39	(3-2-1) بررسی شخصیت‌های شاخص این دوره
41	جمع‌بندی این دوره در مقوله‌ی مراقبه
41	(3-3) مرحله‌ی رشد و رواج
41	(3-3-1) بررسی شخصیت‌های شاخص این دوره در خراسان
41	بایزید بسطامی
44	ابوسعید ابوالخیر
45	ابوالحسن خرقانی
47	(3-3-2) جریان‌های به وجود آمده در مکتب خراسان
48	جمع‌بندی مکتب خراسان در مرحله‌ی رشد و رواج در مقوله‌ی مراقبه
49	(3-3-3) بررسی تصوّف بغداد در مرحله‌ی رشد و رواج
52	ابوسعید خراز
53	بررسی تصوّف اهل سکر حلاج در مرحله‌ی رشد و رواج در مقوله‌ی مراقبه
54	ارتباط حیا و مراقبت و حفظ آداب نزد صوفیه
55	بررسی شخصیت‌پایانی مکتب بغداد
56	جمع‌بندی مکتب بغداد در مرحله‌ی رشد و رواج در مقوله‌ی مراقبه
57	(3-4) مرحله‌ی نظم و کمال
57	(3-4-1) بررسی آثار مرحله‌ی نظم و کمال
57	بررسی مقوله‌ی مراقبه در «اللمع فی التصوف»
59	بررسی مقوله‌ی مراقبه در «التعرف لمذهب اهل التصوف»
60	بررسی مقوله‌ی مراقبه در «قوت القلوب»
61	بررسی مقوله‌ی مراقبه در «رساله‌ی قشیریه»
63	بررسی مقوله‌ی مراقبه در «کشف‌المحجوب»

64 بررسی مقوله‌ی مراقبه در «منازل السائرین»
65 بررسی مقوله‌ی مراقبه در «احیاء علوم الدین»
67 (3-5) بررسی مقوله‌ی مراقبه در چند اثر مهم تاریخ تصوف
67 (3-5-1) عبهر العاشقین
69 جمع بندی مقوله‌ی مراقبه در سیر تاریخ تصوف
69 نتیجه

فصل دوم: تعریف و مبانی مراقبه

72 مقدمه
72 (1) بخش نخست: تعریف مراقبه
77 (1-1) اجزای مراقبه
77 (1-1-1) مشارطت
79 (1-1-2) مراقبت
80 مراقبه‌ی قبل از عمل
81 مراقبه در حین عمل
82 حفظ عمل از آفات
82 معنای عجب
82 معنای ریاء
83 حضور قلب در حین عمل
85 (1-1-3) محاسبه
86 بررسی مقوله‌ی محاسبه در قرآن کریم و احادیث
87 تعریف محاسبه و چیستی آن
87 کیفیت محاسبه
88 (1-1-4) معاقبت
88 (1-1-5) مجاهده
89 (1-1-6) معاتبت
 (1-2) مقایسه‌ی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری در باب تعریف مراقبه و اجزای آن
90
96 (1-3) اقسام مراقبه از نظر ابن عربی
96 (1-3-1) مراقبه‌ی خداوند بر بنده

97 1-3-2) مراقبه‌ی بنده بر خداوند
98 1-3-3) مراقبه‌ی دنیا
98 1-4) برخی تعابیر متفاوت مراقبه
99 2) بخش دوم: مبانی معرفتی مراقبه
100 2-1-1) خداشناسی
 2-1-2) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله شیخ محمد بهاری (ره) در باب خداشناسی
103
105 2-2) معرفت نفس
105 2-2-1) ارتباط معرفت نفس و مراقبه
106 2-2-2) کیفیت معرفت نفس
107 2-2-3) هدف از معرفت نفس
108 2-2-4) ویژگی های معرفت نفس
109 2-2-5) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب معرفت نفس
110 3) بخش سوم: متعلق مراقبه
111 3-1) مراقبه‌ی نفس
111 3-2) مراقبه‌ی وقت
112 اهمیت وقت به معنای گذشت زمان نزد قدماء
114 معنای دوم وقت در لسان عرفاء
115 معنای سوم وقت
118 بررسی دیدگاه امام خمینی (س) به عنوان مؤید نظر دوم
118 3-2-1) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «وقت»
120 3-3) ذکر و ورد، اربعین و خلوت
120 3-3-1) ذکر و ورد
121 معنای ذکر
122 مراتب ذکر
124 دلیل تکرار اذکار
124 بررسی دیدگاه امام خمینی (س) در باب «ذکر و علت و هدف تکرار آن»
126 ملازمت ذکر و فکر از دیدگاه آیت الله بهاری (ره)
126 اسرار «اعداد و حروف»

128.....	3-3-2) اربعین و خلوت
128.....	عَلّت تاکید بر خلوت
131.....	تعریف خلوت
131.....	آداب و شرایط خلوت
131.....	اقسام عزلت
132.....	نیت خلوت
132.....	بررسی آرای امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «خلوت»
134.....	4) بخش چهارم: ضرورت و اهمیت مراقبه
136.....	5) بخش پنجم: ساحات مختلف مراقبه
136.....	5-1) مراقبه در ساحات اعمال و رفتار
136.....	5-2) مراقبه در ساحات صفات
137.....	5-2-1) روش مراقبه در ساحات صفات
138.....	5-3) مراقبه در ساحات عقاید
139.....	5-3-1) روش مراقبه‌ی عقاید
140.....	5-3-2) اهمیت مراقبه‌ی عقاید
140.....	6) بخش ششم: مراتب مراقبه
142.....	6-1) مراتب مراقبه از دیدگاه ابو نصر سراج
143.....	6-2) مراتب مراقبه از دیدگاه خواجه عبدالله انصاری
147.....	6-3) مراتب مراقبه از دیدگاه ابو حامد محمد غزالی
148.....	6-4) مراتب مراقبه از دیدگاه امام خمینی (س)
156.....	6-5) مراتب مراقبه از نظر آخوند همدانی
160.....	جمع بندی و نتیجه
160.....	نتیجه

فصل سوم: مسائل مراقبه

164.....	مقدمه
164.....	1) بخش اول: عوامل حدوث مراقبه
165.....	1-1) توبه
165.....	1-1-1) توبه در قرآن کریم

166.....	1-1-2) چپستی توبه نزد قدماء
167.....	1-1-3) بررسی «توبه» از دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری همدانی (ره)
167.....	حقیقت توبه
168.....	وجوب توبه
169.....	دشواری حصول توبه
169.....	شرائط و ارکان توبه
169.....	رکن اول: پشیمانی
170.....	رکن دوم: قصد بر ترک در آینده
171.....	دستور عملی توبه
172.....	1-2) تفکر
172.....	1-2-1) تفکر در قرآن
173.....	1-2-2) تفکر نزد قدماء
173.....	مجاری تفکر نزد قدماء
174.....	1-2-3) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «تفکر»
174.....	تعریف تفکر
174.....	اهمیت تفکر و راهگشا بودن آن در سلوک
176.....	2) بخش دوم: عوامل بقاء مراقبه
176.....	2-1) تضرع
177.....	2-1-1) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «تضرع»
180.....	امتیاز تضرع
181.....	2-2) توسل
182.....	دلایل اهمیت توسل در بقاء مراقبه
184.....	2-2-1) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری در باب «توسل»
186.....	3) بخش سوم: آفات مراقبه
186.....	3-1) خارج شدن از مسیر شریعت
187.....	3-1-1) بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «مراعات شریعت»
188.....	علت اهمیت شریعت از دیدگاه امام خمینی (س)
189.....	3-2) توقف در مقام کشف و شهود
190.....	3-2-1) بررسی آرای آیت الله بهاری (ره) در باب «توقف در مقام کشف و شهود»

190.....	بخش چهارم: موانع مراقبه
191.....	4-1 غفلت
191.....	4-1-1 بررسی دیدگاه امام خمینی (س) در باب «غفلت»
191.....	راه حل رهایی از غفلت در نگاه امام خمینی (س)
192.....	انجام عبادات با غفلت
193.....	4-2 دنیا طلبی
194.....	4-2-1 بررسی آرای امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «دنیا طلبی»
194.....	تعریف دنیا طلبی
195.....	معیار دنیا طلبی از دیدگاه امام خمینی (س)
195.....	اهمیت ترک دنیا از دیدگاه امام خمینی (س)
196.....	نتایج حب دنیا
199.....	5) بخش پنجم: آثار و نتایج مراقبه
199.....	5-1 بررسی رابطه‌ی حب و مراقبه
201.....	بررسی رابطه‌ی انس و مراقبه
202.....	5-1-1 بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله بهاری (ره) در باب «حب و انس»
204.....	5-2 شرم و حیاء
205.....	5-2-1 بررسی دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله شیخ محمد بهاری (ره) در باب «شرم و حیاء»
206.....	5-3 کشف و شهود
207.....	بررسی دیدگاه امام خمینی (س) در باب «کشف و شهود»
208.....	5-4 غایت سیر و سلوک
210.....	ذکر دو نکته‌ی مهم
211.....	نتیجه
213.....	نتیجه‌گیری
219.....	منابع و مآخذ

مقدمه

الف) تعریف مسأله

«مراقبه» یکی از مباحث مهم عرفان عملی است که مراحل سیر و سلوک سالک از خویش تا خدا در پرتو این مقوله‌ی مهم، پی‌ریزی می‌شود. هم‌چنین شناخت مراقبه، از یک سو انسان را به شناخت تعالیم و آموزه‌های دینی و اخلاق سوق می‌دهد و از سوی دیگر عامل مؤثری در جهت عمل کردن به تکالیف محوری انسان در دنیا می‌باشد. به طور کلی، اقبال به مسأله مراقبه، در نزد عارفان دوره‌ی معاصر بیشتر شده است. امام خمینی (س) نیز در بسیاری از آثار خویش، بر این امر تأکید داشته‌اند و شاید بتوان اذعان داشت که مراقبه یکی از محوری‌ترین تعالیم ایشان می‌باشد. آیت الله محمد بهاری همدانی نیز توجه ویژه‌ای به مسأله «مراقبه» داشته و در مکتوبات خویش، امر مراقبه را به تمام ساحات انسانی از روابط درون خانواده و آداب سفر و رفاقت، تا مسائل عبادی هم چون حج گسترش داده‌اند. در این تحقیق برآنیم که دیدگاه امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری همدانی را در این خصوص تبیین کنیم.

ب) توجیه شاکله‌ی بحث

از آنجا که موضوع پایان نامه، بررسی مقایسه‌ای آرای امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری همدانی در باب «مراقبه» است؛ این پژوهش را در سه فصل:

1) واژه شناسی «مراقبه» در معاجم عربی و بررسی مفهوم آن در قرآن و تاریخ تصوف

2) تعاریف و مبانی مراقبه

3) مسائل مراقبه،

تنظیم کردیم. به این دلیل که مباحث تا در بستر مناسب طرح نشوند، شناخت عمیقی از آنها بدست نمی‌آید؛ نگارنده در فصل اول کوشیده است که به کلیاتی در باب مراقبه پردازد که شامل واژه شناسی آن در معاجم عربی و بررسی مفهوم آن در قرآن و تاریخ تصوف می‌باشد.

در فصل دوم مباحث اصلی و مهمی چون تعاریف و مبانی معرفتی که نیاز به بررسی ویژه دارند، به طور مفصل مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. این فصل در شش بخش تنظیم گردیده است. در بخش اول آن تعریف مراقبه و اجزای آن، در بخش دوم مبانی معرفتی مراقبه، در بخش سوم متعلق مراقبه، در بخش چهارم اهمیت و ضرورت مراقبه، در بخش پنجم ساحات مراقبه و در بخش ششم مراتب مراقبه بیان شده است.

در فصل سوم که مسائل مراقبه است به مسائلی که نقش مکمل برای تعاریف و مبانی مراقبه دارند و به عنوان مباحث ثانویه، در فهم بهتر مراقبه مؤثر خواهند بود، پرداخته شده است و دارای پنج بخش است که بخش اول آن به بیان عوامل حدوث مراقبه، بخش دوم به بیان عوامل بقاء مراقبه پرداخته‌ایم. بخش سوم به منظور تبیین آفات مراقبه و بخش چهارم به منظور تبیین موانع مراقبه تنظیم شده است.

و در بخش پنجم آثار و نتایج مراقبه بحث و بررسی شده است.

ج) بیان سؤال های تحقیق

سؤال اصلی

1) شباهت‌ها و تفاوت‌های بین آرای امام خمینی (س) و آیت الله محمد بهاری در موضوع مراقبه چیست؟

سؤالات فرعی

1) چه رهیافت‌هایی در باب مراقبه بین عرفاء و صاحب‌نظران وجود دارد؟

2) مراقبه چه آثار و نتایجی به دنبال دارد؟

د) پیش فرض

سلوک الی الله و وصول به درجات و مقامات توحیدی بدون مراقبه امکان ندارد.